

**Міністерство освіти і науки України
Національна академія педагогічних наук України
Асоціація університетів України
Одеська обласна державна адміністрація
Одеська міська рада
Одеський обласний інститут удосконалення вчителів
Освітньо-культурний центр «Інститут Конфуція»**

**ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО**

МАТЕРІАЛИ

III МІЖНАРОДНОГО КОНГРЕСУ

**«ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
В УНІВЕРСИТЕТСЬКОМУ ПРОСТОРІ»**

18-21 травня 2017 року

Місце проведення:

**Південноукраїнський національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського
(м. Одеса, вул. Старопортофранківська, 26)**

**Одеса
2017**

**Министерство образования и науки Украины
Национальная академия педагогических наук Украины
Ассоциация университетов Украины
Одесская областная государственная администрация
Одесский городской совет
Одесский областной институт усовершенствования учителей
Образовательно-культурный центр «Институт Конфуция»**

**ЮЖНОУКРАИНСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ
ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ К. Д. УШИНСКОГО**

МАТЕРИАЛЫ

III МЕЖДУНАРОДНОГО КОНГРЕССА

**«ГЛОБАЛЬНЫЕ ВЫЗОВЫ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО
ОБРАЗОВАНИЯ В УНИВЕРСИТЕТСКОМ ПРОСТРАНСТВЕ»**

18-21 мая 2017 года

Место проведения:

**Южноукраинский национальный педагогический университет
имени К. Д. Ушинского
(г. Одесса, ул. Старопортофранковская, 26)**

**Одесса
2017**

Рекомендовано до друку рішенням ученої ради
Південноукраїнського національного педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського
(протокол № 11 від 27 квітня 2017 року)

Укладачі:

Чебикін Олексій – доктор психологічних наук, академік НАПН України (голова)
Ананьєв Антон – кандидат психологічних наук, приват-професор (Україна)
Андрущенко Віктор – доктор філософських наук, академік НАПН України (Україна)
Богуш Алла – доктор педагогічних наук, академік НАПН України (Україна)
Білова Наталія – кандидат педагогічних наук, приват-професор (Україна)
Балуба Ігор – кандидат історичних наук, начальник відділу педагогічної та післядипломної освіти Міністерства освіти і науки України (Україна)
Бідний Григорій – професор Університетського коледжу м. Нью Джерсі (США)
Богданова Інна – доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Гаєвець Яна – кандидат педагогічних наук, викладач (Україна)
Гайжугіс Альгірдас – габілітований доктор гуманітарних наук, академік, член-кореспондент Академії наук Литовської республіки (Литва)
Дін Сін – PhD, координатор Освітньо-культурного центру КНР «Інститут Конфуція» (Китай)
Джангулашвілі Леван – професор (Грузія)
Джуринський Петро – доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Долинський Борис – доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Жаровцева Тетяна – доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Жук Олександр – доктор педагогічних наук, професор (Білорусь)
Задорожна Любов – кандидат філософських наук, заступник директора Одеського обласного інституту вдосконалення вчителів (Україна)
Койчева Тетяна – доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Копусь Ольга – доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Курлянд Зінаїда – доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Мартінова Раїса – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України (Україна)
Музиченко Ганна – доктор політичних наук, професор (Україна)
Наумкіна Світлана – доктор політичних наук, професор (Україна)
Осипова Тетяна – доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Пальшкова Ірина – доктор педагогічних наук, професор (Україна)
Попова Олександра – кандидат педагогічних наук, доцент (Україна)
Саннікова Ольга – доктор психологічних наук, професор, академік НАПН України (Україна)
Симоненко Світлана – доктор психологічних наук, професор (Україна)
Скворцова Світлана – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України (Україна)
Тарасенко Ольга – доктор мистецтвознавства, професор (Україна)
Хмель Наталя – кандидат психологічних наук, приват-професор (Україна)
Яковлева Марина – кандидат психологічних наук, доцент (Україна)

Усі матеріали друкуються в авторській редакції.

Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі : матеріали
Г 54 III Міжнародного Конгресу (м. Одеса, 18-21 травня 2017 року) / Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського. – Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. – 678 с.

ISBN 978-966-916-275-5

До збірника ввійшли матеріали III Міжнародного Конгресу «Глобальні виклики педагогічної освіти в університетському просторі», присвяченого узагальненню педагогічних, психологічних та соціально-політичних аспектів підготовки сучасного вчителя; системі формування духовного та інтелектуального потенціалу сучасної молоді; перспективним психолого-педагогічних концепціям підготовки вчителя в системі університетської освіти; інноваційним авторським педагогічним технологіям.

Збірник рекомендовано для широкого кола фахівців, які цікавляться проблемами педагогічної освіти.

УДК 378.4:37.015.3+001
ББК 74+72я43

осмислення висловлення виявляється у поступовому переході від інтерпретації значень оцінних слів до розуміння висловлювання в цілому, а далі – до розуміння загальної ідеї тексту. Розуміння власне смислової сторони тексту досягаємо шляхом *смыслового аналізу*. Насамперед, через певні граматичні ознаки або категорії встановлюємо часові, просторові, оцінні, казуальні, понятійні та інші залежності. Далі наша свідомість через семантичні моделі (кліше) сприймає та декодує текст. Нарешті, наша мовна свідомість наповнюється фразовими кліше, які відбивають оцінне сприйняття навколишньої дійсності. *Описовий метод* слугує для виявлення формальних, семантичних та функціональних характеристик досліджуваних одиниць; *аналіз словникових дефініцій* забезпечує виокремлення лексичних засобів створення оцінки. *Контекстуальний аналіз* дає змогу дослідити мовні та екстралінгвальні чинники, які впливають на засоби вираження оцінки. *Дистрибутивний аналіз* дозволяє виявити приховану оцінну інформацію в тексті.

На рівні української прози оцінка виділяється нами через призму авторської оцінки та читачів, тобто сучасне сприйняття опису подій через суб'єктивні сприйняття та прагнення. Досить велику роль відіграє і соціальний чинник – освіта та вік того, хто знайомиться з певним текстом.

Мовною оцінкою можна назвати специфічний суб'єктивний нормативно або ситуативно опосередкований спосіб пізнання та вираження об'єктивно виражених оцінних відмінностей.

Прагматичні особливості оцінок в прозі визначаються тим, що надають перевагу у порівнянні з нормою в таких типах комунікативних стратегій:

- необхідність актуалізації інтерпретаційного аспекту мовлення, тобто, не констатація фактів, а вираження відношення мовця до цих фактів, його думок, уяв, мрій;
- інтенцій на спрямування висловлення на оцінну уяву про предмет (суб'єкт) та небажання чітко це називати;
- апеляція до фонду знань реципієнта.

Отже, за когнітивною стратегією та характером критеріїв оцінки в українських прозових текстах можуть бути розподілені за підставою; за когнітивною уявою про необхідне, бажане або можливе для конкретної ситуації або людини; за оказіональним творенням оцінних еталонів та авторської системи виміру, яка має градаційно-оцінний зміст.

Щодо етнокультурного аспекту, В.І. Кононенко виділяє історичні чинники, які сприяють виявленню дескриптивного смисла у слові. «Оцінювання такого роду, що мають на меті виділення кращого серед тих, хто виконує однотипні функції, передбачає надання переваги тому, хто підпорядковує свою діяльність народу, суспільству, тобто ґрунтується на соціокультурному підтексті» [1, с. 84].

За когнітивної стратегії і характеру критеріїв кількісні оцінки в текстах можуть бути згруповані в такі типи: суб'єктивно-модальні узусні градаційні оцінки, підставою для яких служить процедура градування у відношенні «більше/менше»; тотально-партитативні оцінки, основані на відношенні «ціле/частина/нуль»; ситуативно-модальні оцінки, що використовують конвенційні кількісні еталони: натуральний числовий ряд, одиниці виміру, образні оказіональні системи мір, створені мовцем, які мають за числовою формою прагматичний градаційно-оцінний зміст.

Література

1. Кононенко В. І. Українська лінгвокультурологія / В. І. Кононенко. – К. : Вища школа, 2008. – 327 с.
2. Тичер С. Методы анализа текста и дискурса / С. Тичер, М. Мейер, Р. Водак, Е. Веттер / Пер. с англ. – Х. : Изд-во Гуманитарный центр, 2009. – 356 с.

ПРОБЛЕМА РОЗМЕЖУВАННЯ ПОРІВНЯЛЬНИХ СПОЛУЧНИКІВ І МОДАЛЬНИХ ЧАСТОК

Марчук О. І.

Університет Ушинського, Україна

Порівняльних сполучників є багато. Морфологічний том академічної граматики називає 11 таких сполучників: **як, що, мов, мовби, немов, немовби, наче, неначе, начебто, ніби, нібито**, зазначаючи, що перші два належать до поліфункціональних а решта є «однозначними синонімами порівняльних **як і що**» [7, с. 523]. М.С. Заборна до «центру системи порівняльних сполучників» відносить 17 утворень – усі, за винятком **що**, названі вище, а також **буцім, начеб, неначеб, мовбито, немовбито** та роздільно записані **мов би і як би**. Окрім того є ще периферія системи – складені сполучники **ніби як (наче як і под.)** та **як ніби (як наче і под.)**, а також сполучникові єдності **так як, так само як, так ніби (так наче і под.)** **подібно до того як (подібно як), як коли би, наче щоб (ніби щоб і под.)** [4, с. 6]. І.Р.Вихованець розмежував порівняльні сполучники за функціями порівняльних зворотів на три групи: 1) власне-порівняльна функція (**як**), 2) модально-порівняльна

функція (**мов, немов, наче, неначе, мовби, немовби, немовбито, начебто, неначебто, ніби, нібито, буцім, буцімто** і под.) 3) порівняльно-об'єктна функція (**ніж, аніж, як**) [1, с. 467]. У цьому групуванні І.Р.Вихованця присутні чотири сполучники, не названі вказаними вище джерелами: **неначебто, буцімто**, а також **ніж** та **аніж**, що традиційно до порівняльних сполучників не включалися.

Модальних часток порівняльного скерування теж багато. Той же І.Р.Вихованець подає такий перелік: «До модаль. слів прилягають модаль. частки, що означають невпевненість, недостовірність, припущення, здогад і под.: **наче, начеб, начебто, неначе, неначебто, немов, немовби, ніби, нібито, хіба що**» [2, с. 338]. Окреслюючи значення модальних часток, учений не згадує порівняльності, але всі наведені ним частки, крім останньої **хіба що**, збігаються з порівняльними сполучниками. На це спеціально вказує академічна граматика: «Деякі частки, зокрема ті, що виражають відношення до вірогідності повідомлюваного, вживаються і як порівняльні сполучники» [7, с. 512]. А в списку модальних часток ця праця називає чотири (з дев'яти) таких, що слугують і порівняльними сполучниками: **мов, наче, ніби, мовби** [7, с. 503].

Н.П.Гальона у спеціальній статті «Функції модальних часток» [3] зосереджує увагу на власне модальних частках, називаючи їх гіпотетичними. Дослідниця зауважує: «Українській мові властиві такі гіпотетичні частки: **наче, начеб, начебто, неначеб, неначебто, ніби, нібито, мов, мовби, мовбито, немов, немовби, буцім, буцімби, буцімто** [...]». Більшість їх вживається і при порівнянні. Це дає підстави мовознавцям кваліфікувати частки цієї групи як порівняльно-гіпотетичні. Крім того, така назва відображає зв'язки значень гіпотетичності та схожості, а також сам процес виникнення припущення за подібністю уявних ознак, дій, явищ реальним» [3, с. 24]. Інакше кажучи, модальні частки, що мають порівняльну генезу, переважно її не втрачають, залишаючись порівняльно-модальними і в цьому випадку беручи участь у побудові порівняльної конструкції. Порівняльно-модальними частками стають не лише ті сполучники, що виконують, за групуванням І.Р. Вихованця, модально-порівняльну функцію.

Як же розрізнити порівняльні сполучники і порівняльно-модальні частки, тотожні своєю формою? Зазначеної семантичної відмінності **модально-порівняльних зворотів** та зворотів з порівняльними сполучниками не досить, оскільки останні теж можуть бути ірреальними і виражати розмаїті модальні відтінки. Тому нерідко взагалі не розрізняють ці дві групи порівнянь, говорячи про функціональний збіг прийменників та часток у даному випадку, про порівняльні прийменники-частки. Н.П.Гальона, досить змістовно описавши і почасті розмежувавши функціонування гіпотетичних часток, їх відмежування від сполучників повністю передоручає вчителів: «Значної уваги потребує розмежування гіпотетичних часток і омонімічних сполучників, які також вживаються з відтінком гіпотетичності, поєднуючи сполучну функцію з модальною» [3, 24]. А як це зробити, дослідниця не говорить.

Між тим І.К.Кучеренко давно присвятив цій проблемі дійсно значну увагу. Вчений вказав на дві функціональні та позиційні ознаки розрізнення сполучників та часток: 1) «для вираження зв'язку присудка з підметом сполучники не вживаються» [5, с. 13], про що вже йшлося вище; 2) частки, на думку вченого, входять до складу простого чи складеного присудка [5, с. 14-15]. При цьому дослідник так ретельно зараховував порівняльні звороти до неповних підрядних речень, що фактично існування порівняльних сполучників у межах простого речення взагалі заперечував, знаходячи в цьому підтримку у І.Г.Чередниченка [5, с. 11].

Цей погляд утримувався в деяких підручниках і досі. Наприклад, порівняльні сполучники виділяються як одна з груп підрядних сполучників і робиться загальний висновок: «Підрядні сполучники і сполучні слова позиційно закріплені за відповідними підрядними реченнями» [7, с. 476]. А про те, що порівняльні сполучники широко представлені також і в простому реченні, у складі порівняльних зворотів, не мовиться. Як уже зазначалось, друга з відзначених І.К.Кучеренком розбіжність сполучників та часток не відповідає дійсності. У складі присудка маємо саме сполучники, а не частки, що аргументовано показав І.Р.Вихованець.

Можна натомість вказати на таку позиційну розбіжність: порівняльні сполучники завжди знаходяться у препозиції – вони стоять на початку порівняльного зворота чи порівняльного речення. Модальні ж частки можуть поступатися місцем перед сполучниками чи повнозначними словами. Але постпозиція частки буває радше винятком, аніж правилом. Тому проблема розмежування порівняльних зворотів (із сполучниками) та модально-порівняльних зворотів (з частками) за межами окреслених вище позицій залишається дуже складною. Справу зрештою все ж вирішує семантика: якщо в ній переважає компаративність, то перед нами порівняльний зворот, а якщо переважає модальність, то маємо справу з модально-порівняльним зворотом.

Література

1. Вихованець І. Р. Порівняльний зворот // Енциклопедія «Українська мова». – К., 2000.
2. Вихованець І. Р. Модальні слова // Енциклопедія «Українська мова». – К., 2000.
3. Гальона Н. П. Функції модальних часток // Українська мова і література в школі. – 1990. – №11.

4. Заборна М. С. Складнопідрядні порівняльні речення в сучасній українській мові: Автореф. дис. ... канд. Філол. наук. – Харків, 1997.
5. Кучеренко І. К. Порівняльні конструкції мови в світлі граматики. – К., 1959.
6. Сучасна українська літературна мова / За ред. А.П. Грищенка. – 2-е вид. – К., 1997.
7. Сучасна українська літературна мова. Морфологія. – К., 1969.

ХРОНОНІМИ У СТРУКТУРІ ІДІОСТИЛЮ РОМАНУ «МАРУСЯ ЧУРАЙ» ЛІНИ КОСТЕНКО

Мельник М. Р.

Університет Ушинського, Україна

У поетонімному розмаїтті історичного роману у віршах Ліни Костенко «Маруся Чурай» поважне місце займають власні назви народних та релігійних свят, які належать до особливого розряду – хрононімів.

На відміну від календарних дат-чисел, які виконують суто номінативну функцію, найменування свят містять великий конотативний потенціал. Одна справа, наприклад, сказати, що сьогодні 7 липня, і зовсім інша – що сьогодні Івана Купала. В останньому випадку, крім вказівки на час, маємо ще й багату асоціативну лінію, зв'язану з народними традиціями, звичаями та обрядами. Пішовши цією лінією, можемо, залежно від наших знань та уяви, в тому чи іншому обсязі відтворити саму картину свята. Ось чому, зважаючи на ці особливості власних назв і, звичайно ж, задля історичної правдивості, Ліна Костенко так часто й доречно послуговується народним календарем. На сторінках роману зустрічаються, зокрема, такі назви свят та релігійних постів: Петра Капусника, Купала, Кузьми і Дем'яна, Маковея, Дмитра, Варвари, Водохрища (варіанти – Хрещення, Йордана), Знайдення Глави, свят-вечір, Різдво, Пасха, Пилипівка.

Кожен з цих хрононімів вказує насамперед на те, коли відбувалася чи відбувається дія. Стара Бобренчиха, розповідаючи на суді про те, як вистежувала Гриця з Марусею, уточнює: «Було це, люди, на **Петра Капусника**, / якраз на самий сонцеповорот» [3, 11]. За церковним календарем, свято Петра і Павла (Петро Капусник – одна з його народних назв) припадає на 12 липня (за новим стилем, за старим – на 29 червня), тобто на день літнього сонцестояння, що й підкреслює Бобренчиха. Або ще приклад. Бобренки й Чураї були сусідами, а Марусин і Грицьків батьки разом парубкували й одружилися приблизно в один час: «На **Дмитра** десь. А вже десь на **Варвари**...» [3, с. 52] Бобренко прийшов скаржитися Чураєві на свій невдалий шлюб. Між святами Дмитра (8 листопада) і Варвари (17 грудня) – якихось 40 днів. Такий ось короткий термін потрібен був старому Бобренкові, аби розкусити, що «ускочив під дурного греблю» [3, с. 52].

Крім того, що ці хрононіми виконують роль календарних показників, вони ще й несуть додаткове навантаження, народжують цікаві конотації. Згадаймо, наприклад, народні прислів'я про свято Петра і Павла: «Бабське літо до Петра тільки», «На Петра і душа тепла», «Зозуля кує тільки до Петра, а потім мандрикою вдавиться», «Кожний то знає, що святий Петро колоски підпалює» та ін. Які щедрі асоціації! Тут і літній сонцеповорот, і прикмети на погоду та врожай, і спостереження за поведінкою птахів, і хліборобські сподівання-надії.

Подібні асоціації можна провести від назви будь-якого народного та релігійного свята. Ось, скажімо, перша асоціативна лінія, що виникає зі святом Дмитра. За народною традицією, до Дмитра ще дозволялося засилати сватів, а після цього починалися запусти (заговини), а тому й закінчувалися весілля. Недарма кажуть: «До **Дмитра** дівка хитра (тобто може перебирати женихів – **М. М.**), / а після **Михайла** хоч за попихайла». А відтак, пішовши цією лінією, одержуємо додаткову інформацію: якщо і Чураїха, й Бобренчиха вийшли заміж десь на Дмитра, то вони були не останніми у селі дівчатами. Звичайно, для того, щоб провести такі паралелі, потрібно знати народні традиції, звичаї та обряди, «ті неписані закони, якими керуються в найменших щоденних і найбільших всенародних справах» [1, с. 5]. На жаль, за останні десятиліття ми призабули їх і в зв'язку з цим дуже багато втратили, особливо в духовній культурі.

Відомий український етнограф О. Воропай зазначає, що «ми маємо у своїх звичаях і народній усній творчості ознаки зустрічі, поєднання староукраїнської, дохристиянської і християнської культур. Але ми до цього вже так звикли, що іноді не можемо розпізнати, де кінчається в народних звичаях староукраїнське і де починається християнське» [1, с. 7]. Звідси й розмаїття та переплетення тих асоціативних зв'язків, які створюють власні назви народних та релігійних свят. Ось якими постають в уяві Марусі ночі на Купала. Тут і «**колесо возненне / з гори в долину котиться проз мене. / Обкручене соломою, летить / і палахтить на вітрі, палахтить!**». І «**дівчата в плахтах, у намисті, / вінки пускають за водою вниз. / А вже гадають, хто кому до мислі, / а хлопці зносять до багаття хмиз**». І чудовні, майстерно вимальовані картини української ночі: «**Чорти знімають зорі**